

tingentis quam conceptus necessarii, quia hic mediante illo efformatur.

DEMONSTRATIO II. PARTIS. Principia de necessario et contingente praecipua haec sunt. 1° *Nihil est quod non sit aliquo modo necessarium.* Nam saltem cum est, non potest non esse; quae est necessitas hypothetica. Et sane nisi ita foret, facta contingentia non essent cum certitudine cognoscibilia; quia certitudo mentis supponit necessitatem rei cognitae. Praeterea quaevis res essentiam habet, quae necessaria est (Th. II).

2° *Ens necessarium, seu ens quod necessario existit, semper est h. e. fuit semper, est, et erit semper.* Nam impossibile est ei non existere; et si aliquando non esset, posset ex sua natura non esse; sive contingens foret.

3° *Necessitas existendi nequit competere nisi enti secundum perfectionem infinito.* Id quidem data opera in Theologia demonstrabitur, nunc satis sit hoc argumentum. Scilicet ens finitum nequit hac gaudere necessitate. Nam vel necessario existit quatenus finitum, vel quatenus est tale finitum. Non primum, quia hoc posito deberent omnia finita existere, et existere semper; quod falsum est, et repugnat. Non secundum, quia si necessario existit ratione suae certae perfectionis, pariter imo multo magis existens necessario ea quae constant perfectione maiore; haec porro sunt sine fine, quia quovis finito dato potest dari aliud perfectius; deberet ergo existere multitudo sine fine, quae existens esset actu infinita, entium huiusmodi finitorum: atqui multitudo actu infinita repugnat: ergo (cf. Th. praeced.).

4° *Ens contingens a causa aliqua produci debet: ens autem necessarium est improducibile.* Patet prima pars ex iis quae docuimus in thesi de principio causalitatis. Altera pars constat, tum quia quod producitur, non semper fuit: tum quia ens necessarium habet in se ipso rationem completam suae existentiae: postulat enim esse ex sua natura ita ut in quavis hypothese sit impossibile, quod non existat. Iam vero huiusmodi ens a) non indiget causalitate alterius ut sit: b) nequit produci ab alio, sive non est ens producibile:

quia nequit habere rationem suae existentiae in alio, sive partialem, sive totalem; nam si id esset, penderet eius existentia ab aliqua hypothese extrinseca suae naturae: et sic non amplius ex vi suae naturae esset ei impossibile non existere; quod tamen est esse necessarium.

5° *Ens necessarium est ens absolutum; ens vero contingens est ens conditionatum.* Sane ens absolutum dicitur quod a se ipso habet quidquid habet independenter prorsus ab alio: atqui tale est ens necessarium; nam a se ipso existit: essentia ergo sua realis est a se independenter a quovis alio: essentia autem sua est infinita, ideoque est omnis perfectio simplicissimo modo (Th. XXIX. p. I); quidquid ergo in eo est, necessario est, et idcirco a se independenter ab alio, ideoque absolutum.

Ens vero conditionatum dicitur illud, cuius esse aut perfectio pendet ab alio: atqui quod contingens est, est huiusmodi: ergo. Hinc ens absolutum dicitur quoque *ens conditionale.* Debet enim esse id quo posito sint possibilia contingentia, quod proinde spectatur tanquam conditio possibilitatis horum conditionatorum: huiusmodi autem nequit esse pro universitate conditionatorum aliquid ens contingens, quia et ipsum in ea universitate continetur: restat ergo ut sit ens absolutum.

DE ENTE MUTABILI ET IMMUTABILI.

THESIS XXXI^a

I Praestituta notione mutationis et speciatim conversionis, ceterisque speciebus mutationis declaratis; II plane intelligitur quid sit ens mutabile, et ens immutabile: III et certa principia circa utrumque colliguntur.

DECLARATIO I. PARTIS. Mutatum dicitur quod se nunc habet qualiter antea non se habebat, vel nunc non se habet qualiter antea se habebat (Toletus in Summam III p. q. LXXV. a. 4. q. 3 adverte 5). Mutatio idcirco est transitus

entis ab uno modo se habendi ad alium. Duplex distingui solet *propria* sive *completa*, et *impropria* sive *incompleta*. Impropria est cum transitus non est realis, sed cum fundamento in re concipitur, quando nempe in alterutro termino nihil est; quemadmodum in creatione contingit, quae est transitus a non esse ad esse: et in annihilatione contingeret, quae est transitus ab esse ad non esse. Mutatio realis est *realis transitus ab uno in aliud*. Realis scilicet est mutatio cum uterque extremus terminus est realis; quod dupliciter fieri potest, sive nimirum propria utriusque realitate, sive realitate subiecti. Duplex mutatio realis, ratione causae efficientis, distingui debet: naturalis, quae viribus naturae proportionata est: supernaturalis, quae omnipotentia Dei fieri potest.

Ut de priore dicamus, quae notior est, elementa eius tria sunt: *terminus a quo*, qui est modus seu forma desinens: *terminus ad quem*, qui est forma adveniens: et *subiectum*, quod idem sub utroque termino reperitur. Tribus ergo elementis constat haec mutatio, quae a veteribus appellabantur *privatio* (nempe formae desinentis), *forma* (quae scilicet advenit), *materia* (h. e. subiectum). Habetur in hac mutatione realis transitus ab uno in aliud, vel a privatione alicuius formae ad ipsam formam, vel a forma ad eius privationem, vel ab una forma ad aliam: quamvis privatio, prout quidam modus est subiecti, possit concipi ut aliqua forma. Sic frigus, quod est privatio caloris, ut forma quaedam concipitur.

In quavis huiusmodi mutatione, cum una forma inducitur in subiectum, eo ipso expellitur immediate opposita: et cum una forma expellitur, eo ipso immediate opposita inducitur, sive opposita sit oppositione privativa, sive contraria. Cum enim calor inducitur, eo ipso expellitur frigus; et cum corpus aliqua figura privatur, eo ipso alia figura induitur. Advertendum porro est agens naturale privare subiectum forma quam habet, quatenus formam suam inducit, quae formaliter aliam excludit; nam agens naturale attingit immediate subiectum, aliquid efficiendo in ipso: quatenus vero

aliquid facit, formam quandam inducit. Itaque in hac naturali mutatione una est tantum actio, qua fit ut ex duobus terminis se immediate excipientibus prior desinat, et alter succedat: quia fieri nequit ut una actione utrumque non obtineatur.

Cum in hac mutatione tria sint, id quod manet, id quod desinit, id quod advenit: mutatur primum mutatione impropria tum forma recedens, tum adveniens; quatenus ea desinit, haec incipit. Praeterea mutatione propria mutatur id quod manet, ipsum est enim quod transit ab uno modo ad alium; quod se habet nunc aliter ac prius; quocirca de ipso in recto praedicatur mutatum esse. Mutari quoque dicitur ipsum totum, subiectum nempe cum forma priore comparatum secum ipso informato forma succedente: dicitur enim hoc album fieri nigrum; hoc frigidum mutatum esse in calidum.

Cum hoc altero modo aliquid mutari dicitur, dicitur quoque ipsum converti: sicut enim dicimus frigidum mutatum in calidum, ita dicitur frigidum conversum in calidum. Ad formas autem quod spectat, non dicitur una forma mutata seu conversa in aliam, sed fieri mutationem, seu conversionem ab una ad aliam. « Forma, quae est *terminus a quo*, non convertitur in aliam formam; sed una forma succedit alteri in subiecto » (S. Thomas III p. q. LXXV. a. 3° ad 2^m).

Ratio huius discriminis investiganda est: et primo quaerendum an sint idem mutatio et conversio. Itaque omnis conversio est mutatio quaedam: quia quod convertitur, alio modo se habet ac prius: non autem omnis mutatio est conversio. Nam 1° conversio requirit in suo conceptu utrumque terminum realem; neque enim non ens convertitur in ens, aut ens in non ens; mutatio vero, saltem incompleta, id non postulat. 2° Conversio exigit ut terminus a quo ideo desinat ut sit terminus ad quem, et hic ideo sit, quia desinit terminus ad quem. Nisi enim sit hic nexus, habebitur tantum desitio aut annihilatio unius, et positio aut productio alterius, quae sunt quidem mutationes impropriae, et una alteri succedet; sed non erit conversio unius in aliud, quae alia

esse concipitur a successione unius post aliud. Ut autem illud obtineatur, requirit 3° conversio ut non solum una eademque actione fiat desitio unius termini et positio alterius, quod in mutatione diximus contingere, sed praeterea ut illa eadem actione attingatur immediate uterque terminus: scilicet ut non tantum fiat desitio unius eo quod ponitur terminus oppositus, sed ut una eademque actio immediate utrumque efficiat, nempe desitionem unius, et positionem alterius. Ratio cur id in conversione postuletur petitur ex ipsa natura conversionis. Et sane primo postulatur ut utrumque fiat una eademque actione, tum quia conversio est mutatio quaedam, pro qua istud exigitur: tum quia conversio non est simplex successio; foret autem talis, si duplex esset actio, altera qua prior terminus desinit, altera qua posterior ponitur. Postulatur deinde ut una eademque actio attingat immediate utrumque terminum. Debet immediate attingere terminum ad quem; quia istud est quod ea actione per se fit: debet immediate attingere terminum a quo, quia in conversione necesse est ut actio incipiat a desitione efficienda termini a quo: nam in conversione terminus a quo non *per accidens*, h. e. ratione alterius, sed *per se* desinit; hoc enim est de essentia conversionis, ut scilicet unum in alterum mutetur; per se ergo ea desitio est facienda: istud porro est quod dicimus *immediate fieri*, nempe non ratione alterius quod fiat, sed per se ratione sui fieri. Praeterea cum desitio prioris termini sit prior natura positione alterius, non nisi immediate fieri potest. Mutatio autem haberi potest, si immediate solum inducatur forma, quae ratione sui excludat aliam. Ergo conversio est quaedam specialis mutatio: seu non omnis mutatio est conversio.

His positis liquet quod si consideres tantum formas, quae in subiecto sibi succedunt; 1° cum altera forma est negativa, puta albedo et nigredo, nequit dici haberi conversio inter ipsas; 2° etsi ambo sint positivae, si una desinat eo quod per actionem agentis alius modus inducitur, non habetur conversio, seu mutatio ab una in aliam: id porro semper contingit in mutationibus naturalibus; etsi aliquando

secus videatur: actio enim agentis positivam modificationem inducit immediate, non privationem: ut cum ex. gr. domus diruitur, actione positiva inducitur novus modus existendi sive novus ordo lapidibus ceterisque elementis domus: et ita domus desinit. Nihil tamen prohibet ipsam privationem formae praecedentis esse id quod directe intenditur a causa intelligente.

Si autem spectes totum quod ab una forma transit ad aliam: habes 1° utrumque terminum realem, realitate saltem subiecti: 2° utrumque terminum eadem actione immediate attingi; attingit enim actio immediate subiectum. Idcirco haec mutatio conversio dici potest. Ratio itaque conversionis consistit in hoc, quod per desitionem unius alterum ponatur unica actione, quae utrumque terminum immediate attingit, ita ut terminus a quo desinat ut sit terminus ad quem, et hic ideo sit quia ille desinit (cf. Toletum l. c. q. III. concl. 3^a et q. IV. concl. 1^a). Non requiritur vero quod eadem realitas quae convertitur maneat in re conversa; quamvis, si conversio fiat in subiecto, maneat realitas subiecti. Eadem vero realitas rei quae convertitur, manere nequit: quia una essentia nequit esse alia (Th. II): neque id intelligitur cum dicitur conversio unius in aliud. Nec requiritur ut terminus ad quem fiat ex termino a quo veluti ex materia; terminus enim a quo totus desinit. Nec requiritur ut terminus ad quem de novo producat, nam intelligi potest conversio unius in aliud, etsi illud, in quod convertitur, iam praeexistat.

Est proinde conversio, qua substantiae inter se convertuntur, aliquid medium inter annihilationem ac creationem. In conversione enim terminus prior desinit, non autem annihilatur: quia actio annihilans ea est cuius terminus est *non esse* seu *nihil*: terminus autem huius actionis, qua *terminus a quo* desinit, est ipsa positio *termini ad quem*. Item ut conversio sit, opus non est ut *terminus ad quem* producat, sive incipiat esse, cum fit conversio; sed satis est quod alteri substituatur, eiusque loco ponatur. Ceterum actio convertens unum in aliud est per se aequivalens creationi; nisi enim

prorsus illud subsit potestati efficienti agentis, fieri nequit ut actio huius eo ipso quod facit unum desinere, valeat simul alterum ponere, ac reapse ponat: in quo sita est actio conversionis. Quoniam agens naturale non nisi in subiecto agere potest, eius tantum mutationis et conversionis est capax, in qua idem subiectum manet.

Agens vero supernaturale, nempe Deus, qui subiecto non eget in quo operetur, eam quoque mutationem seu conversionem efficere potest, qua una substantia transeat in aliam. Cuiusmodi ea est, quam fide credimus contingere in SS. Eucharistiae Sacramento. Quae mutatio realis est, quoniam uterque terminus est realis: et est vera conversio quia desinit substantia panis et vini ut ibi sit sacratissimum Corpus, et pretiosissimus Sanguis Domini Nostri Iesu Christi, idque una actione fit quae immediate desitionem panis et praesentiam Corporis et Sanguinis Iesu Christi attingit: quod explicare theologorum est (cf. Toletum l. c.). Haec mutatio proprio nomine dicitur transsubstantiatio.

Quaeres an aliquis realis terminus communis requiratur ut conversio vera sit. Respondeo non videri. Etsi enim in transsubstantiatione terminus communis, h. e. species panis et vini maneant, non tamen ideo manent ut vera sit conversio, sed propter sacramentum. Sane si terminus communis requireretur, ille deberet se habere eodem modo ad *terminum ad quem*, sicut se habebat ad *terminum a quo*; quemadmodum se habet subiectum in mutationibus naturalibus: atqui species sacramentales non sunt propriae Corporis et Sanguinis Christi, sicut fuerunt propriae panis et vini: ergo. Et re quidem vera ideo haec mutatio conversio dicitur, quia tota substantia panis transit in Corpus Christi: atqui etsi desinerent species panis, et Corpus Christi eadem illa actione poneretur heic ubi erat panis in sua specie, verum esset totam substantiam panis transire in Corpus Christi: ergo.

Quaeres rursus an Deus possit quodlibet in quodlibet convertere. Respondemus quod, licet quidam id negent, probatur tamen nobis sententia affirmans Toleti (ibid. q. IV. concl. 1^a); ideoque concedimus posse Deum corpus in spi-

ritum convertere. Nec ulla maior heic apparet difficultas, quam in conversione panis in Corpus Christi; neque enim terminus ad quem est efficiendus ex termino a quo veluti ex materia, ut conversio habeatur; neque postulatur pro ea aliquis terminus communis, qui maneat: sed requiritur ut una eademque actione efficiatur desitio unius et positio alterius; ideoque illud desinat ut hoc sit, atque hoc ideo sit quia illud desinit. Iam vero haec una eademque actio Dei sicut habet locum inter panem et Corpus Christi, ita pariter habere potest locum inter corpus et spiritum: sicut enim vult, et volendo facit ut panis desinat in ordine ad Corpus Christi; ita velle potest ut corpus desinat in ordine ad spiritum. Actio autem Dei, ratione utriusque termini quem attingit, foret in ipsis terminis tum corporalis, tum spiritualis, prout corpus attingit aut spiritum; sed una est in se formaliter aequivalens cuicumque distinctae actioni. Ex quo liquet huiusmodi conversiones a Deo solo fieri posse.

Nequit vero aliquid converti in Deum, aut vicissim: quia Deus nec ullum existendi modum, nec ipsum esse aut acquirere, aut amittere potest, cum sit prorsus immutabilis: neque id acquirere aut amittere potest ad desitionem, vel positionem alterius, cum sit omnino independens (ibid. concl. 2^a).

Mutatio rursus duplex est, scilicet *instantanea* et *successiva*. Ea est in qua inter statum potentiae subiecti, et actum perfectum, actum nempe illum, in quo desinit mutatio; nihil est medium; ita intellectio, volitio, etc. Altera est, qua subiectum in potentia pervenit ad actum perfectum per actus imperfectiores quibus praeapatur ad illum. Hanc mutationem veteres motum vocabant, cuius aristotelicam definitionem, atque naturam declarabimus in Cosmologia.

Mutatio realis alia est *intrinseca complete*, alia est *intrinseca incomplete*: quae et *extrinseca* dicitur. *Intrinseca complete* est ea, quae completur in amissione aut acquisitione formae aut modi inhaerentis subiecto: *intrinseca incomplete* est ea, quae sita est in amissione vel acquisitione

realis relationis seu ordinis ad aliud: quae proinde completur remotione aut accessione quoque aliorum. Quare haec realis extrinseca mutatio quae realis est ratione relationis realis, quae amittitur, vel acquiritur, intrinseca quoque est: partim scilicet est intrinseca, partim extrinseca. Amissio autem vel acquisitio solius extrinsecae denominationis, ut esse cognitum, amatum, et huiusmodi, nulla vere mutatio est subiecti denominati: quia per hanc denominationem nulla realis forma aut relatio ponitur in denominato.

Ens aliquod secundum diversa tempora secum ipso comparatum, si mutationem non subit, dicitur identicum semper sibi: quare identitas huiusmodi est carentia mutationis. Triplex huiusmodi identitas distinguenda: *absoluta*, *apparens*, *formalis*. *Absoluta* est realis identitas secundum rem in se spectatam: *apparens*, quae et *ad sensum* dicitur, habetur, cum res sensim sine sensu mutationes subit, talis est identitas corporis nostri, habita tantum ratione corporis. *Formalis*, cum licet materia mutetur, forma tamen qua constituitur aut constitui concipitur, manet eadem. Talis est identitas societatis, quae iisdem semper legibus regitur; identitas fluminis, quod eodem semper alveo continetur, identitas corporis nostri quod eodem semper principio vivente informatur.

DEMONSTRATIO II. PARTIS. Igitur ens mutabile est illud quod subesse potest mutationi sive propriae, sive impropriae, sive instantaneae, sive successivae, sive intrinsecae, sive extrinsecae. Quoad hanc ultimam adverte quod mutatio extrinseca, ut vera sit mutatio, debet esse realis, ut diximus: et ideo relatio, quae acquiritur, vel amittitur, debet esse realis. Si enim relatio sit rationis (C. II de Relat. prop. 7^a), ea deficiente vel accedente, nulla vera mutatio habetur.

Si comparentur invicem mutationes, ea est maior mutabilitas, quae per mutationem impropriam habetur, quam quae per propriam: ea impropria maior est quae per inceptionem et desitionem habetur, quam quae per solam inceptionem. Item intrinseca mutabilitas maior est quam extrinseca. Successiva autem mutabilitas maior est instan-

tanea, quia maiorem remotionem subiecti ab actu, seu maiorem potentialitatem, quae est fundamentum mutationis, ut modo dicemus, supponit.

Quamvis in mutatione propria naturali subiectum idem maneat; tamen non tantum formae seu modi dicuntur mutari, eo quod desinunt et incipiunt, sed ipsum subiectum dicitur mutari: quia intrinsece alio modo se habet ac prius, quia intrinsece perficitur, aut vitiatur. Manet proinde idem secundum essentiam suam, non autem secundum modum, et secundum eam perfectionem, cuius est capax.

Immutabile e contrario est quod mutationem subire nequit. Et quidem si aliquam tantum mutationem excludit, quemadmodum ex. gr. spiritus excludunt mutationem per desitionem: erit ens immutabile *secundum quid*: si vero omnem realem mutationem a se excludit: erit ens immutabile *simpliciter*, seu *absolute*. De tali ente sermo est in Theologia.

DEMONSTRATIO III. PARTIS. Principia hac in re praecipua sunt. 1° *Mutatio, qua forma una excluditur alia inducta, speciem sumit a termino ad quem*. Etenim mutatio est actio: actio autem speciem sortitur ab eo quod per se fit, id nempe ad quod vis agentis est ordinata: quod autem per se fit, est *terminus ad quem*: ergo. Quamvis vero agens intelligens possit primo et per se intendere solam privationem formae existentis; id ad finem operantis potius spectat, quam ad finem operis.

Mutatio autem, quae est conversio, speciem ab utroque termino sumit. Ratio est quia conversio utrumque per se facit destruens *terminum a quo*, et ponens *terminum ad quem*. Quare conversio, qua substantia in substantiam convertitur, substantialis dicitur tum propter substantiam, quae desinit tum propter eam, quae ponitur. Quod si converteretur substantia in accidens, vel accidens in substantiam; neutra simpliciter dicenda esset substantialis, aut accidentalis, sed ea deberet appellatione significari, quae utriusque desitionem et positionem repraesentaret.

2° *Fundamentum mutabilitatis est potentialitas eius*

quod mutatur. Oportet enim ut quod mutatur possit esse et non esse; possit aliquid recipere et amittere, possitque plus minus perfecto modo se habere. Mutatio enim omnis posita est in amissione aut acquisitione, sive propria, sive impropria alicuius perfectionis. Quocirca fundamentum immutabilitatis est completa actualitas. Quare licet perfectio sit perfectionem recipere; tamen perfectio est, quatenus perfectio est perfectionem habere: at imperfectio est esse ad eam in potentia, propter quod fieri potest *ut illa recipiatur.*

3° *Omne ens quatenus mutabile est, est quoque contingens.* Nam quatenus mutari potest, potest esse, et potest non esse secundum id quod mutatur; sive spectes terminum a quo, sive terminum ad quem. Hinc ens prorsus immutabile debet esse ens necessarium.

4° *Ens mutabile supponit aliud ens ut perfecte se habeat: nec potest proinde esse ens primum.* Sane quod mutari potest non habet ex sua essentia id quod acquirere potest: oportet ergo ut ab extrinseco acquirat, vel quatenus illud ab alio accipiat, vel quatenus ab alio ad agendum determinetur vel excitetur. Ut ergo perfectionem ens mutabile acquirat supponit aliud ens. Est ergo ens conditionatum. Atqui ens primum est ens absolutum: ergo. Huc spectat axioma veterum: actum (ens in actu) priorem esse potentia, eo quod potentia reducitur in actum per aliquod ens actu.

DE PERFECTIONIBUS ENTIIUM ORTIS EX RELATIONE.

I Praeter perfectiones absolutas, quae nimirum citra respectum ad aliud obtinentur, cuiusmodi sunt haecenus expositae, sunt et perfectiones, quae relationes supponunt, et tanquam intrinseco elemento constituuntur iis, quae relationem ad invicem habent. Huiusmodi omnes perfectiones, ad *Ordinem* revocantur: idcirco Ontologia, quae supremas rerum rationes considerat, munere suo sufficienter fungitur, si rationem *Ordinis*, et eorum quae cum eo universaliter nexa sunt, investigat.

II *Ordo* (ait Augustinus de Civ. Dei. L. XIX. c. 13)

est parium dispariumque rerum sua cuique loca tribuens dispositio. Explicatur haec definitio. Dicitur *rerum*; quia una res prout una est, et sub una ratione concipitur, ordinem non capit. Scilicet multiplicitas quaedam requiritur, ut ordo sit. *Parium dispariumque rerum*: nimirum res, quae ordinari possunt, tum pares inter se sunt, tum dispares. His porro *materia* ordinis exposita est: ad quam materiam liquet spectare quandam relationem ad aliud: quae enim res pares sunt vel dispares, relationem aliquam ad invicem habent. Sequitur id quod rationem *formae* obtinet in *ordine*: idque tum conceptu generico, tum specifico, addita differentia, explicatur. Dicitur enim primo *dispositio*, cuius termini vis latissime accipienda est: eiusque significatio late accepta satis est clara, ita ut explicatione nulla sit opus. Verum potest esse dispositio bona et mala, et in confusione quoque et in rebus inordinatis dispositio quaedam est. Contrahitur ergo conceptus ille genericus differentia specifica his verbis: *sua cuique loca tribuens dispositio.* Quibus in verbis adverte terminum *loca* accipiendum esse metaphorice; non enim tantum de dispositione locali sermo est. Sensus est autem: dispositio singularum rerum, prout ipsis convenit secundum quandam rationem.

III Porro ratio convenientis dispositionis singularum rerum est earum forma, prout relative ad alia se habent. Sic ordinata est operatio hominis cum Deum ut finem diligit, ceteris utitur ut mediis; quia amor creaturarum subordinatus esse debet amori creatoris, et haec est eorum actuum natura. Sic ordinata est familia cum vir praest, mulier subest, filii obediunt, quia id exigunt relationes, quae inter eos existunt; quae relationes fundamentum sui in singulis habent. Cum ergo sua cuique loca tribuenda sunt, spectare oportet non tantum quid singula sint, sed praeterea quomodo id quod sunt, se habeat ad aliud: conveniens enim dispositio plurium, ex habitudine eorum ad invicem, sive ad aliquod tertium, formaliter determinatur. Quocirca norma convenientis dispositionis est semper aliqua relatio, quam ratione suae formae quaedam habent. Sic dispositurus libros

in bibliotheca, relationem quamdam excogitas puta magnitudinis, antiquitatis, etc. et secundum eam primo loco collocas, qui praestant ceteris secundum propriam formam; et ita porro.

IV Ex hac definitione patet ordinem quemvis aliqua unitate contineri: forma enim eius est una ratio, cui partes ordinabiles congruere debent. Etsi autem ordo quidam secundum plures rationes, seu relationes instituat, ordo tamen unus erit: quia vel eae rationes una coeunt, vel seiunctae manent: si primum, unitas ordinis habetur; si alterum, plures sunt ordines, quorum unusquisque unitatem suam custodit. Sane omne ens est unum: porro ordo est ens. Iam vero si unius relationis ratio habeatur, ordo est *simplex*, si plurium, *compositus*.

V Relationes, secundum quas ordo institui potest, vel reales sunt, vel rationis. Sic ordo familiae est ex relationibus realibus; sic ordo chronologicus relationibus rationis continetur, non eo quod totus sit confictus a mente, fundamentum enim reale est existentia rerum in diversis partibus temporis; sed quia non omnes adsunt conditiones relationis realis.

Relationibus realibus identitatis, eiusque oppositae distinctionis, constituitur ordo *symmetricus*, et *harmonicus*. Ille est dispositio plurium secundum *aequalitatem*, et *inaequalitatem*: hic dispositio plurium secundum *similitudinem* et *dissimilitudinem*.

Relationes reales causae et effectus gignunt *ordinem finalem*. Cum enim hic ordo instituitur, operatio sive effectus intenditur: et ad id tanquam finem causae veluti media conducentia in illum disponuntur.

VI Ordo alius est essentialis et immutabilis, alius artificialis et mutabilis. Ille est qui ab ipsis rerum essentiis determinatur, ita ut iis manentibus abesse nequeat: talis est ordo moralis. Iste est qui esse quidem potest in rebus, eius tamen existentia a causa libera determinatur, isque, iisdem manentibus rebus, deesse potest: tales sunt ex. gr. plures ordines sociales.

THESIS XXXII^a

Principia in hac materia haec potissimum tenenda sunt: I ordinem nunquam esse posse prorsus arbitrarium: II solius intelligentis esse ordinem cognoscere, eumque intendere: III solumque ens intelligens esse per se causam ordinis.

DEMONSTRATIO I. PARTIS. Nam in disponendis rebus vel habetur ratio alicuius relationis, qua res vincuntur, atque ita pariter naturae aut qualitatis, quibus res constant, quaeque sunt fundamentum relationis, vel non habetur: si primum, ordo in ipsis rebus ordinatis rationem sui aliquam habet, et ideo non est prorsus arbitrarium: si alterum, nullus est ordo, sed confusio: ergo. Quare arbitrium in eo erit quod unus prae aliis ex possibilibus ordinibus eligatur, non ut ordo in rebus existat.

Corollarium. Igitur et divinus intellectus in ordinandis rebus aptitudinem in iisdem ad ordinem supponit; conferens illam cum creat.

DEMONSTRATIO II. PARTIS. Ordo relationibus entium formaliter continetur; easque cognoscere oportet, ut ordo cognoscatur: atqui solus intellectus relationes percipit: ergo.

DEMONSTRATIO III. PARTIS. Doctrina est sensus communis: *ordinem esse opus proprium intelligentiae*: quaeritur autem et quatenus pateat huius principii universalitas, et quanta sit eius certitudo. Quoniam quaestio haec nonnullas patitur difficultates, et quo facilius tenetur doctrina sensus communis, eo difficilior eius demonstratio videtur; analysi quadam instituta, quaestiones singulas prius perpendemus, ut quod in Thesi affirmavimus, tandem concludamus.

Ut igitur rite procedamus haec primo distinguenda censemus. Ordo vel est in actibus cognitionis, vel in moribus, vel in rebus physicis, sive in ipsis naturis rerum: primum et alterum sine intelligentia esse non posse satis constat: quaestio est de tertio. Porro ordo in ipsis naturis vel est essentialis rebus ordinatis, ut in iis alius esse nequeat, nec